

PRÓBA ZROZUMIENIA RELACJI MIĘDZYLUDZKICH I RODZAJE HONORYFIKATYWNOŚCI W KOREI POŁUDNIOWEJ

W ostatnim okresie kontakt Korei Południowej z Polską jest coraz bardziej aktywny na wielu obszarach. Pomimo że powszechnie przyjęła się komunikacja w języku angielskim, to w porozumiewaniu się między Koreańczykami i Polakami pojawia się napięcie. Najistotniejszą przyczyną jest różnica w sposobie wyrażania grzeczności przez Koreańczyków i Polaków. W kulturze koreańskiej ludzie komunikują się inaczej niż Polacy. W społeczeństwie koreańskim dominuje honoryfikatywność. W niniejszym artykule omówiono relacje międzyludzkie w Korei Południowej oraz podjęto próbę określenia, w jaki sposób nadawca wykorzystuje honoryfikatywność i jak ona działa w języku koreańskim.

Relacje międzyludzkie w obyczajach koreańskich

W każdej kulturze istnieje zjawisko grzeczności językowej, która jest częścią grzeczności ogólnej: „Grzeczność językowa – wchodząca w skład grzeczności ogólnej (nazywanej też *savoir-vivre*’em, *bon tonem*, etykietą, zasadami dobrego wychowania, kodeksem towarzyskim) – to zbiór przyjętych w danej kulturze form językowych zachowań, przyporządkowanych określonym sytuacjom pozajęzykowym”¹.

W języku koreańskim wyraz ‘grzeczność’ to *yeni* (예의), będące zapożyczeniem 禮儀 z języka chińskiego. Znak 禮 wymawia się w języku koreańskim *ye-* i oznacza ‘szacunek dla starszych’, natomiast znak 儀 wymawia się w języku koreańskim *-ui* i oznacza ‘zachowanie’. Wyraz ‘grzeczność’ w języku koreańskim oznacza zatem zachowanie wyrażające szacunek dla starszych.

Honoryfikatywność (ang. *honorification*) jest nie tylko kategorią w etykiecie językowej, należy także do kategorii gramatycznych i leksykalnych w języku koreańskim. Z tego powodu w grzeczności koreańskiej dużą rolę odgrywa etykieta językowa, która jest bardzo rozwinięta, ponieważ język i zwyczaje w komunikacji koreańskiej wymagają stosowania kategorii honoryfikatywności. Wyraz ‘honoryfikatywność’ to

¹ M. Marcjanik, *Mówimy uprzejmie. Poradnik językowego savoir vivre’u*, Warszawa 2009, s. 1.

gyeongeobeob (경어법) w języku koreańskim. *Gyeongeobeob* jest zapożyczeniem słowa 敬語法 z języka chińskiego. Znaki 敬語 wymawia się *gyeonge*, co w języku koreańskim oznacza ‘wyrażenie językowe pokazujące szacunek’. Z kolei znak 法 wymawia się *-beob*, a słowo to oznacza ‘system’. Zatem honoryfikatywność w języku koreańskim można rozumieć jako system językowy oparty na wyrażaniu szacunku².

Mimo że honoryfikatywność należy do kręgu gramatyki, jest ona wytworzona przez relacje międzyludzkie. Wobec tego można ją rozumieć jako „zachowanie werbalne” (ang. *verbal behavior*). Koreańskie relacje interpersonalne opierają się na dwóch zasadach³. Pierwsza zasada to relacja pionowa – *sangha* (상하)⁴ *gwangye* (상하관계), a druga zasada to relacja pozioma – *chinsu* (친소)⁵ *gwangye* (친소관계). Według Huszczy *sangha gwangye* ‘relacja wyższy : niższy’ i *chinsu gwangye* ‘relacja poufalość : dystans’ to odpowiednio: „dostosowywanie sposobu mówienia przez mówiącego do stosunków międzyludzkich (kor. *taein kwangye*)⁶ łączących go ze słuchaczem czy bohaterem wypowiedzi, dających się wyrazić w ramach opozycji, takich jak wyższość : niższość w hierarchii czy też poufalość : dystans”⁷.

Relację poziomą opisuje Teresa Tomasziewicz: „Z tego punktu widzenia możemy mówić o społeczeństwach, które wolą bliskość kontaktu, i tych, które zachowują większy dystans. Wykładnikiem tego może być sposób przechodzenia na ty”⁸. W relacjach międzyludzkich w większości grup językowych na świecie dominuje raczej relacja pozioma niż relacja pionowa. Relacja pozioma to stosowane różnych form grzecznościowych w zależności od bliskości. Konwencjonalnie grzeczność w językach indoeuropejskich (tj. per wy) opiera się na relacji poziomej.

Relację pionową T. Tomasziewicz przedstawia następująco: „Z tego punktu widzenia możemy mówić o społeczeństwach hierarchicznych i o społeczeństwach hołdujących zasadom równości. Te, które szczególnie podkreślają zasadę nierówności w każdym kontakcie społecznym, to zwłaszcza narody azjatyckie (np. Chińczycy, Japończycy, Koreańczycy). Często w krajach tych komunikowanie się jest niemożliwe, zanim dwoje rozmówców nie określi swych pozycji społecznych.

² Romuald Huszcza określił go jako ‘tryb honoryfikatywny’. R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka, pragmatyka, typologia*, Warszawa 2006, s. 43.

³ „Ważnym parametrem odróżniającym zachowanie komunikacyjne społeczeństw jest sposób, w jaki ich członkowie pojmują i wyrażają relacje interpersonalne. Te relacje mogą mieć charakter poziomy (na tym samym poziomie hierarchii społecznej) lub pionowy (system zależności) i dotyczą polubownego lub konfliktowego rozstrzygnięcia sporów”. T. Tomasziewicz, *Grzeczność francuska na tle koncepcji grzeczności językowej* [w:] *Grzeczność nasza i obca*, red. M. Marcjanik, Warszawa 2005, s. 12.

⁴ *Sangha* to wyraz zapożyczony z języka chińskiego 上下, oznacza dosłownie ‘w górę i w dół’.

⁵ *Chinsu* także wyraz zapożyczony z języka chińskiego 親疏, oznacza dosłownie ‘blisko i daleko’.

⁶ W alfabecie koreańskim: 대인관계.

⁷ R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 43.

⁸ T. Tomasziewicz, *Grzeczność francuska...*, s. 12.

A wtedy należy stosować cały system środków językowych, które podkreślają istniejący dystans hierarchiczny”⁹.

W kilku językach (np. język koreański, japoński oraz jawajski itp.) ludzie komunikują się poprzez relację pionową, która w stosunkach międzyludzkich każe stosować różne formy grzecznościowe w zależności od wysokiego bądź niskiego statusu społecznego.

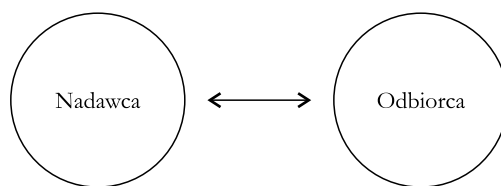
W sposobie, w jaki Koreańczycy zwracają się do siebie, istnieją dwie popularne kategorie honoryfikatywności: *jondaesmal* – ‘wyrażenie grzeczne’ i *banmal* – ‘wyrażenie agrzeczne’ (minus grzeczne, z brakiem komponentu grzeczności)¹⁰. Jednak obie te kategorie są zbyt wąskie i niewystarczające do zrozumienia sposobu komunikowania się Koreańczyków. Zarówno wyrażenie grzeczne, jak i agrzeczne inaczej stosuje się w relacji poziomej, inaczej w pionowej. W sposobie mówienia w relacjach międzyludzkich istnieją cztery rodzaje wyrażen, co zobrazowano w tabeli 1.

Tabela 1. Sposób mówienia w relacjach międzyludzkich w honoryfikatywności koreańskiej

Rodzaj relacji	<i>Jondaesmal</i> (존댓말) (wyrażenie grzeczne)	<i>Banmal</i> (반말) (wyrażenie agrzeczne)	Typ komunikacji
Relacja pozioma (<i>chinsongwangye</i>)	<i>jonjungeo</i> (존중어)	<i>pyeongeo</i> (평어)	komunikacja symetryczna
Relacja pionowa (<i>sanghagwangye</i>)	<i>nopimmal</i> (높임말)	<i>natchummal</i> (낮춤말)	komunikacja asymetryczna

Źródło: Opracowanie własne.

Różnice w sposobie wyrażania grzeczności w obu relacjach zobrazowano również na rys. 1 i 2.

Komunikacja symetryczna

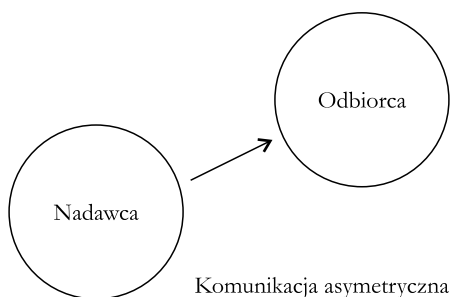
Rys. 1. Wyrażenie grzeczne w relacji poziomej (kor. *jonjungeo*) w honoryfikatywności koreańskiej

Źródło: Opracowanie własne.

⁹ *Ibidem*, s. 15.

¹⁰ Huszcza rozróżnia honoryfikatywność dodatnią i ujemną, nazywając je *chondaemal* ‘wyrażenia grzeczne’ i *pijondaemal* ‘wyrażenia niegrzeczne’. R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 44.

Pierwszy sposób mówienia w relacji poziomej to *jonjungeo*¹¹. Koreańczycy używają go, gdy między rozmówcami nie ma bliskich stosunków, np. podczas oficjalnych spotkań biznesowych. Ta komunikacja jest typem symetrycznym. *Jonjungeo* można określić jako ‘wyrażenie grzecznej równej obcości’, które jest wykorzystywane w trzech sytuacjach: 1) gdy rozmówcy nie znają się nawzajem bądź gdy odbiorca jest młodszy od nadawcy, ale ma wyższe stanowisko, 2) gdy odbiorca jest starszy od nadawcy, ale ma niższe stanowisko, 3) w sytuacji oficjalnej itp.

Rys. 2. Wyrażenie grzeczne w relacji pionowej (kor. *nopimmal*) w honoryfikatywności koreańskiej

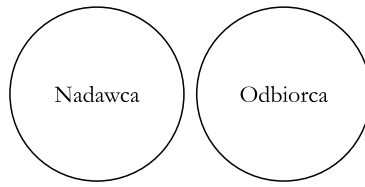
Źródło: Opracowanie własne.

Natomiast pierwszym sposobem mówienia w relacji pionowej jest *nopimmal*¹², stosowany gdy nadawca używa takiego wyrażenia grzecznościowego, które ma na celu umniejszenie wartości mówiącego wobec odbiorcy. Jego status jest niższy niż status odbiorcy, jak np. w relacji uczeń – nauczyciel. W tym przypadku odbiorca z kolei będzie używał wyrażenia agrzecznościowego, ponieważ to odbiorca ma wyższy status niż nadawca. Komunikacja taka jest określana jako asymetryczna, ponieważ pokazuje relację pionową i jej hierarchizację w kulturze koreańskiej. *Nopimmal* można określić jako ‘wyrażenie wywyższające odbiorcę’. Ten typ komunikacji stosuje się np. 1) w sytuacji, gdy odbiorca ma wyższe stanowisko albo jest starszy od nadawcy, 2) ogólnie wobec starszych członków rodziny¹³, 3) w specjalnej relacji rodzinnej – młodszy brat męża albo młodsza siostra męża wobec starszej siostry żony, męża starszej siostry, męża młodszej siostry itp.

¹¹ W języku koreańskim *jonjung-* (존중-) oznacza ‘szacunek’, *-eo* (-어) to ‘wyrażenie’

¹² *Nopim-* (높임-) to oznacza ‘podniesienie’, *-mal* (-말) oznacza ‘mowa’ w języku koreańskim

¹³ Dzieci używają ‘wyrażenia wywyższające odbiorcę’ także do swojego rodzica, lecz we współczesnym społeczeństwie koreańskim stopniowo zmienia się to i zmierza kierunku sposobu ‘wyrażenia spoufalenia między sobą’.

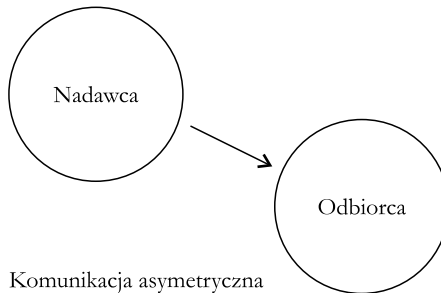

Komunikacja symetryczna

Rys. 3. Wyrażenie agrzeczne w relacji poziomej (kor. *pyeongeo*) w honoryfikatywności koreańskiej

Źródło: Opracowanie własne.

Wyrażenia agrzeczne także można podzielić na dwie grupy. Drugim sposobem mówienia w relacji poziomej jest *pyeongeo*¹⁴, stosowany kiedy między rozmówcami istnieje relacja bliskości (np. w rozmowie między kolegami będącymi w tym samym wieku). Jest to komunikacja symetryczna. Można ją określić jako ‘wyrażenie spoufalenia między sobą’. Ten typ komunikacji jest wykorzystywany także w relacjach ze starszym kolegą, pod warunkiem, że jest to bliskie koleżeństwo¹⁵, a we współczesnym społeczeństwie także dzieci zwracają się do rodziców, stosując *pyeongeo*.

Komunikacja asymetryczna

Rys. 4. Wyrażenie agrzeczne w relacji pionowej (kor. *natchummal*) w honoryfikatywności koreańskiej

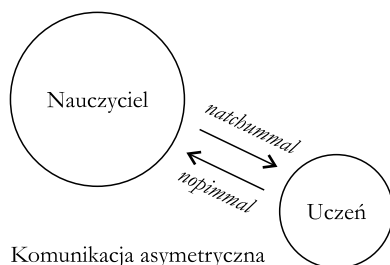
Źródło: Opracowanie własne.

Natchummal jest drugim sposobem mówienia w relacji pionowej, stosowanym, by wyrazić umniejszenie wartości odbiorcy. Nadawca sięga po ten sposób komunikacji, gdy jest przekonany o swoim wyższym statusie względem odbiorcy. Wówczas odbiorca musi odpowiadać poprzez *nopimmal*. Występuje on np. w mowie nauczyciela

¹⁴ *Pyeong-* (평-) to oznacza ‘równość’, *-eo* oznacza ‘wyrażenie’ w języku koreańskim.

¹⁵ Mimo że młodszy kolega używa wyrażenia ‘spoufalenia między sobą’ do starszego bliskiego kolegi, absolutnie nie może do niego mówić ‘ty’. W tym przypadku także nie można zastosować autentycznej symetrycznej komunikacji.

skierowanej do ucznia, w sytuacji, gdy nadawca ma wyższe stanowisko albo jest starszy od odbiorcy, a także w zwrotach rodziców do dzieci. Jest to komunikacja asymetryczna i można ją określić jako ‘wyrażenie unizające odbiorcę’.

Rys. 5. Komunikacja między nauczycielem a uczniem w Korei Południowej

Źródło: Opracowanie własne.

W honoryfikatywności koreańskiej wyróżniamy zatem cztery omówione wyżej sposoby zwracania się do osób. W rozmowie mówca musi wybierać formę adekwatną do danej sytuacji. Wyrażenie wywyższające odbiorcę lub wyrażenie unizające odbiorcę oddaje specyfikę honoryfikatywności koreańskiej. Oba mają charakter komunikacji asymetrycznej, która stanowi podstawę hierarchizacji w kulturze koreańskiej. Komunikowanie się Polaków ma charakter komunikacji symetrycznej – między rozmówcami można niwelować dystans. Można kolegować się z kimś nawet mimo dużej różnicy wieku albo znacznej różnicy poziomu stanowiska. Natomiast w komunikacji asymetrycznej, oprócz dystansu, trzeba brać pod uwagę również wiek i poziom stanowiska. Dlatego niektórzy koreańscy badacze określają honoryfikatywność koreańską jako *jonbieobeob* (존비어법), tj. ‘system języka z uwzględnieniem wysokiego i niskiego statusu społecznego’¹⁶. Uważają, że w koreańskim społeczeństwie ze względu na honoryfikatywność istnieje kastowość.

Rodzaje honoryfikatywności w języku koreańskim

Honoryfikatywność koreańską można podzielić na trzy rodzaje: 1) honoryfikatywność podmiotową (kor. *juche* = podmiot, *gyeongeobeob* – 주체 경어법¹⁷), 2) honoryfikatywność dopełnieniową (kor. *gaegche* = dopełnienie; *gyeongeobeob* – 객체 경어법), 3) honoryfikatywność ze względu na odbiorcę (kor. *cheongja* = odbiorca, *gyeongeobeob* 청자 경어법).

¹⁶ Choi Bong-Yeong opisywał to zjawisko w książce pt. 한국사회의 차별과 억압 [Dyskryminacja i prześladowania w koreańskim społeczeństwie], która została wydana w roku 2005.

¹⁷ W alfabecie koreańskim:

Honoryfikatywność podmiotowa

Wszystkie koreańskie rzeczowniki w roli podmiotu mogą pełnić funkcję zaszczytną albo niezaszczytną, o której decyduje sam nadawca. Jest to podobne zjawisko jak rodzaj rzeczowników (męski, żeński, nijaki) w języku polskim. Dlatego jeżeli zdaniem nadawcy rzeczownik w roli podmiotu zasługuje na oddanie szacunku, musi wówczas użyć formy grzecznościowej, ten sposób nazwa się honoryfikatywnością podmiotową. Romuald Huszcza, opisując ten sposób, posłużył się zwrotem: „honoryfikatywność ze względu na bohatera wypowiedzi”¹⁸.

W tym rodzaju honoryfikatywności stosuje się honoryfikatywny przyrostek *-(u)si*¹⁹ do orzeczenia w zdaniu:

- 1) a. *Gyosunimi jibe ga-θ-n-da*. (교수님이 집에 간다).
- b. *Gyosunimi jibe ga-si-n-da*. (교수님이 집에 가신다).

W języku polskim oba przykładowe zdania oznaczają ‘Pan profesor idzie do domu’. W języku koreańskim można to zdanie przedstawić na dwa sposoby. W pierwszym zdaniu zastosowano formę neutralną, w drugim formę grzecznościową: *ga-* jest rdzeniem czasownika, *-da* to końcówka bezokolicznika, dlatego *gada* znaczy ‘iść’ w języku koreańskim. Przyrostek *-n-* w orzeczeniu oznacza formę czasu teraźniejszego, czyli *ga-n-da* to ‘idzie’. Jeżeli honoryfikatywny przyrostek *-(u)si-* pojawia się za rdzeniem, jak *ga-si-n-da*, to wyraża on szacunek. Z tego powodu możemy wnioskować, że w drugim zdaniu nadawca ma niższe stanowisko niż podmiot (np. nadawca jest uczniem, podmiot jest profesorem).

W języku polskim rodzaj rzeczownika jest z góry określony, natomiast rzeczowniki w roli podmiotu w języku koreańskim nie są określone pod względem honoryfikatywności. Nadawca sam decyduje o wyborze formy, co jest ściśle związane z przyjętą w społeczeństwie konwencją. Mimo to nadal pojawiają się różne konflikty między rozmówcami:

- 2) a. *Neoni halabeojiga ga-si-ni?* (너의 할아버지가 가시니?).
- b. *Neoni halabeojiga ga-θ-ni?* (너의 할아버지가 가니?).

Przytoczone wyżej przykładowe pytania można przetłumaczyć na polski: ‘czy twój dziadek idzie?’. Pierwszy przykład jest grzeczniejszą formą wyrażenia się o dziadku, lecz można także używać drugiej formy, która nie wyraża szacunku wobec dziadka, ponieważ podmiot jest dziadkiem odbiorcy, a nie nadawcy. Z tego

¹⁸ R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 57.

¹⁹ W alfabecie koreańskim: *-(으)시-*.

powodu nadawca może wybierać, czy okazywać szacunek wobec wskazanego w zdaniu podmiotu, czy też nie.

W honoryfikatywności podmiotowej istnieje zjawisko *-i/-ga* (-이/-가.) jako rola mianownika (*josa*²⁰), to grzecznościowa forma *-kkeeseo* (-께서):

3) *Neoni halabeoji-kkeeseo ga-si-ni?* (너의 할아버지께서 가시니?)

Znaczenie tego pytania jest takie samo jak w poprzednim przykładzie, czyli ‘czy twój dziadek idzie?’, przy czym niniejsza forma jest jeszcze grzeczniejsza i jeszcze bardziej wyraża szacunek wobec dziadka, ponieważ zostały tu użyte dwa honoryfikatywne elementy (partykuła jako przypadek *-kkeeseo* i przyrostek w orzeczeniu *-(u)si-*).

Rzeczownik jako przedmiot czynności podmiotu także można wymienić na grzeczniejszą formę, jeżeli podmiot ma wyższą rangę, co obrazują poniższe przykłady:

- 4) neutralna forma : grzeczniejsza forma
- a. *bab* : *jinji* ‘posilek : pański posilek’ (밥 : 진지)
 - b. *ileum* : *jonham* lub *seongham* ‘imię, nazwisko : godność’ (이름 : 존함 lub 성함)
 - c. *nai* : *yeonse* ‘wiek : pański wiek’ (나이 : 연세)
 - d. *byeong* : *byeonghwan* ‘choroba : pańska choroba, dolegliwość’ (병 : 병환)
 - e. *jib* : *daeg* ‘dom : pański dom’²¹ (집 : 댁)
 - f. *mal* : *malsseum* ‘mowa : pańska mowa’ (말 : 말씀).

Na przykład *halabeojiga jibeganda* (할아버지가 집에 간다) znaczy ‘dziadek idzie do **domu**’. Chcąc okazać większy szacunek, można wyraz *jib* (‘dom’) zmienić na *daeg* (‘pański dom’), który jest grzeczniejszą formą. Wówczas to samo zdanie przetłumaczymy na koreański jako: *halabeojiga daege ganda* (할아버지가 댁에 간다), co oznaczałoby ‘dziadek idzie do dziadkowego-pańskiego domu’. Jeśli w zdaniu zastosuje się wszystkie elementy honoryfikatywności podmiotowej (przyrostek *-(u)si-* w orzeczeniu, partykuła *-kkeeseo* jako rola mianownika oraz rzeczownik jako rola czynności), to otrzymamy najgrzeczniejszą formę zdania ‘dziadek idzie do domu’, a mianowicie: *halabeojikkeseo daege ga-si-nda* (할아버지께서 댁에 가신다) (dziadek – pan, idzie – zmierza, do domu – do dziadkowego-pańskiego domu).

Gdy rzeczownik w roli podmiotu zasługuje na zaszczyt, uhonorowanie przez nadawcę, także niektóre czasowniki otrzymują grzeczniejszą formę:

²⁰ *Josa* w języku koreańskim to partykuła, a jej główną rolą jest oznaczanie przypadku w języku koreańskim. Język koreański różni się od języka polskiego i innych języków indoeuropejskich, że w koreańskim nie ma odmiany przez przypadki ani też nie używa się przyimków. Zamiast przypadków i przyimków stosuje się partykuły, czyli *josa*, która spełnia obie te funkcje.

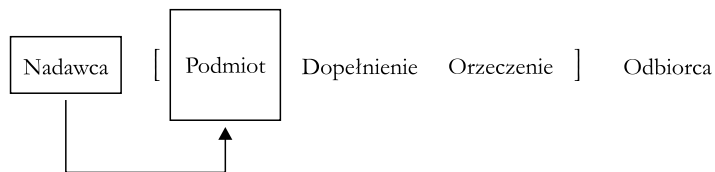
²¹ R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 75.

- 5) neutralna forma : grzeczniejsza forma
 a. *jada* : *jumusida* ‘spać’ (자다 : 주무시다)
 b. *meogda* : *jabsusida* ‘jeść’ (먹다 : 잡수시다)
 c. *malbada* : *malsseumbasida* ‘mówić’ (말하다 : 말씀하시다)

Niżej porównano, jak stosowane są formy neutralne i grzecznościowe w honoryfikatywności podmiotowej.

- 6) a. *Chingu-ga janda*. ‘Kolega śpi’ (친구가 잔다).
 b. *Halabeoji-kkeseo jumusinda*. ‘Dziadek śpi’ (= wykonuje czynność spania) (할아버지께서 주무신다).
 7) a. *Chingu-ga bab-eul meogneunda*. ‘Kolega je posiłek’ (친구가 밥을 먹는다).
 b. *Halabeoji-kkeseo jinji-leul jabsusinda*. ‘Dziadek je pański posiłek’ (= spożywa) (할아버지께서 진지를 잡수신다).
 8) a. *Chingu-ga malbanda*. ‘Kolega mówi’ (친구가 말한다).
 b. *Halabeoji-kkeseo malsseumbasinda*. ‘Dziadek mówi’ (= przemawia, zabiera głos) (할아버지께서 말씀하신다).

Na rys. 6 przedstawiono proces okazywania szacunku w honoryfikatywności podmiotowej. Kwadrat jest obrazem wielkości szacunku, strzałka przedstawia kierunek okazywania szacunku. W tym przypadku nadawca okazuje szacunek wobec podmiotu.

Rys. 6. Proces okazywania szacunku poprzez honoryfikatywność podmiotową

Źródło: I.S. Lee, S.U. Lee, W. Chae, *한국의 언어* [Język w Korei], Seul 2008, s. 258.

Honoryfikatywność dopełnieniowa

Honoryfikatywność dopełnieniowa jest rodzajem honoryfikatywności, który zależy od stosunku do dopełnienia (przedmiotu, obiektu czynności) w zdaniu. W honoryfikatywności podmiotowej ważną relacją jest stosunek nadawca : podmiot. Nadawca okazuje szacunek wobec podmiotu, natomiast w honoryfikatywności dopełnieniowej ważną jest relacja podmiot : dopełnienie. W tym przypadku nadawca okazuje

szacunek wobec dopełnienia. Romuald Huszcza określa ten rodzaj honoryfikatywności jako ‘honoryfikatywność ze względu na odbiorcę (adresata) wypowiedzi’²².

W języku koreańskim w czasach języka starokoreańskiego Koreańczycy używali honoryfikatywnego przyrostka $\hat{\text{u}}$ -²³. Przyrostek $\hat{\text{u}}$ - w honoryfikatywności dopełnieniowej pełnił podobne funkcje jak $-(u)si-$ w honoryfikatywności podmiotowej. Na przykład ktoś mówiący ‘król idzie’, w tym przypadku używał $-(u)si-$ w honoryfikatywności podmiotowej, żeby okazać szacunek wobec podmiotu – króla. Natomiast w przykładowym zdaniu ‘ludzie patrzą na króla’ $\hat{\text{u}}$ - używa się zamiast $-(u)si-$, żeby wyrazić fakt, że to podmiot (ludzie) okazuje szacunek wobec dopełnienia (króla)²⁴. Przyrostek $\hat{\text{u}}$ - całkowicie zanikł w późniejszym czasie. Z tego powodu honoryfikatywność dopełnieniowa jest używana w bardzo ograniczonym zakresie.

Honoryfikatywność dopełnieniowa także istnieje w zjawisku partykuły występującej w roli przypadka. W honoryfikatywności podmiotowej zmienia się partykuła w roli mianownika, w honoryfikatywności dopełnieniowej zmienia się *-ege* (-에 게), czyli partykuła w roli celownika (albo roli odbiorcy korzystającego bądź obdarowanego) na *-kke* (-께) grzeczniejszą formę:

- 1) a. *Halabeojiga ai-ege seonmuleul junda*. ‘Dziadek daje prezent dziecku’
(할아버지가 아이에게 선물을 준다).
- b. *Aiga halabeoji-kke seonmuleul junda*. ‘Dziecko daje prezent dziadkowi’
(아이가 할아버지께 선물을 준다).

W pierwszym zdaniu w dopełnieniu została użyta neutralna forma *-ege*, bo podmiot (dziadek) ma wyższą rangę niż dopełnienie (dziecko). W drugim zdaniu zastosowano grzeczniejszą formę *-kke*, bo podmiot ma niższą rangę niż dopełnienie. Honoryfikatywność dopełnieniowa także wymaga użycia grzeczniejszej formy rzeczownika jako przedmiotu związanego z czynnością wykonywaną względem dopełnienia. W przykładowym zdaniu *Aiga halabeojiege bab-eul junda*²⁵, które oznacza ‘Dziecko daje jedzenie dziadkowi’, *bab* znaczy ‘jedzenie’ (neutralna forma) i można zmienić ją na honoryfikatywną formę *jinji*. W tym przypadku grzeczniejsze będzie zdanie: *Aiga halabeoji-kke jinjuleul junda*²⁶.

W kategorii czasownika istnieje specjalna grzeczniejsza forma dla użycia honoryfikatywności dopełnieniowej:

- 2) neutralna forma : grzeczniejsza forma
 - a. *juda* : *deulida* ‘dać’ (주다 : 드리다)
 - b. *mudda* : *yeojjubda* ‘pytać’ (묻다 : 여쭙다)

²² R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 56.

²³ W transkrypcji współczesnego języka koreańskiego odpowiednikiem jest *-seub-* (-습-).

²⁴ I.S. Lee, S.U. Lee, W. Chae, *한국의 언어 (Język w Korei)*, Seul 2008, s. 255.

²⁵ W alfabecie koreańskim: 아이가 할아버지에게 밥을 준다.

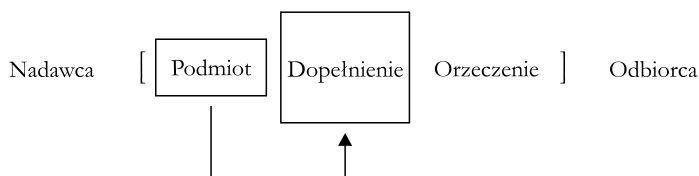
²⁶ W alfabecie koreańskim: 아이가 할아버지께 진지를 준다.

Przyrostek *-n-* w orzeczeniu oznacza formę czasu teraźniejszego. *Juda* znaczy ‘dać’, *ju-n-da* znaczy ‘dam’. Grzeczniejsza forma ‘dać’ to *deulida*, a formą czasu teraźniejszego jest *deuli-n-da*.

W poniższych przykładach zobrazowano, w jaki sposób są stosowane formy neutralne i grzecznościowe w honoryfikatywności dopełnieniowej:

- 3) a. *Chinguga geunyeo-ege bab-eul ju-n-da*. ‘Kolega daje jej jedzenie’
(친구가 그녀에게 밥을 준다).
- b. *Chinguga halabeoji-ke jinji-leul deuli-n-da*. ‘Kolega daje jedzenie dziadkowi’
(친구가 할아버지께 진지를 드린다).
- 4) a. *Chinguga geunyeo-ege mudneunda*. ‘Kolega pyta ją’
(친구가 그녀에게 묻는다).
- b. *Chinguga halabeoji-ke yeojjueobonda*. ‘Kolega pyta dziadka’
(친구가 할아버지께 여쭙어본다).

Na rys. 7 zobrazowano proces okazywania szacunku w honoryfikatywności dopełnieniowej. Nadawca okazuje szacunek wobec dopełnienia, zależny od relacji jego stanowiska do stanowiska podmiotu.

Rys. 7. Proces okazywania szacunku przez honoryfikatywność dopełnieniową

Źródło: I.S. Lee, S.U. Lee, W. Chae, *한국의 언어* [Język w Korei], Seul 2008, s. 258.

Honoryfikatywność ze względu na odbiorcę

Ostatnim rodzajem honoryfikatywności jest honoryfikatywność ze względu na odbiorcę. Nadawca używa formy grzecznościowej zależnej od stanowiska odbiorcy. Zjawisko to jest nazywane również ‘honoryfikatywnością ze względu na słuchacza’²⁷ lub ‘honoryfikatywnością ze względu na rozmówcę (adresatywność)’²⁸.

Ten typ honoryfikatywności jest najbardziej zróżnicowany spośród rodzajów honoryfikatywności koreańskiej. Honoryfikatywność podmiotowa i honoryfikatywność

²⁷ R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 45.

²⁸ S.G. Yang, S. Ch. Park, K.H. An, A.I. Paradowska, R. Huszcza, *Kultura koreańska – wykłady dla polskich studentów*, Seul 2011, s. 152.

dopełnieniowa mają tylko dwa rodzaje użycia (zaszczytną albo niezaszczytną), lecz honoryfikatywność ze względu na odbiorcę ma więcej zastosowań. W pierwszej kolejności można odróżnić *gyeogsigche* ‘styl formalny’ i *bigyeogsigche* ‘styl nieformalny’. W każdym stylu (formalnym i nieformalnym) można jeszcze wyróżnić dwie kolejne formy, które są zależne od *nopimmal*²⁹ ‘formy grzecznej’ albo *annopimmal* ‘formy agrzecznej’. Ponadto każde wyrażenia (grzeczne lub agrzeczne) można podzielić na sześć rodzajów ze względu na stopnie okazania szacunku. ‘Honoryfikatywność ze względu na odbiorcę’ jest wyrażana za pomocą końcówki orzeczenia w zdaniu (tabela 2).

Tabela 2. Sześć rodzajów końcówek w honoryfikatywności ze względu na odbiorcę

Stopień okazania szacunku		<i>gyeogsigche</i> (격식체) ‘styl formalny’
<i>nopimmal</i> (높임말) ‘forma grzeczna’	<i>ajunopim*</i> (아주높임) ‘całkowite wywyższenie’	<i>habsyoche**</i> (합쇼체)
	<i>yesanopim</i> (예사높임) ‘zwykle wywyższenie’	<i>haoche</i> (하오체)
<i>annopimmal</i> (안높임말) ‘forma agrzeczna’	<i>yesanajchum</i> (예사낮춤) ‘zwykle obniżenie’	<i>hageche</i> (하게체)
	<i>ajunajchum</i> (아주낮춤) ‘całkowite obniżenie’	<i>haelache</i> (해라체)
Stopień okazania szacunku		<i>bigyeogsigche</i> (비격식체) ‘styl nieformalny’
<i>nopimmal</i> (높임말) ‘forma grzeczna’	<i>dulunopim</i> (두루높임) ‘równomierne wywyższenie’	<i>haeyoche</i> (해요체)
	<i>annopimmal</i> (안높임말) ‘forma agrzeczna’	<i>haeche</i> (해체)

* Znaczne podniesienie honoryfikatywnego stylu wypowiedzi.

** Kończówka *-che* to oznacza ‘styl’ w języku koreańskim.

Źródło: Narodowy Instytut Języka Koreańskiego, 외국인을 위한 한국어 문법 [Gramatyka języka koreańskiego dla cudzoziemców], cz. I, Seul 2005, s. 221.

Sześć końcówek zostało przyjętych przez koreańskich badaczy w wyniku konsensusu, natomiast nadal trwa dyskusja na temat dokładnego ich znaczenia i wykorzystania³⁰. Kończówki wywodzą się z trybu rozkazującego, ponieważ ten najwyraźniej pokazuje szacunek wobec odbiorcy. Koreańskie tryby rozkazujące mają sześć form honoryfikatywnych ze względu na odbiorcę:

²⁹ Ten *nopimmal* ma takie samo znaczenie i tak samo wymawia się jak w kategorii „sposób mówienia w relacjach międzyludzkich w honoryfikatywności koreańskiej” (zob. s. 4–5), ale należy do innej kategorii „honoryfikatywności ze względu na odbiorcę”.

³⁰ J.R. Lim, *A speech level of the bearer-oriented Honorific System and its Construal* [칭차대우법의 화계와 해석], “The Journal of Linguistic Science” 2015, no. 72, Jinju, s. 347–376.

- 1) Czasownik *gongbubada* (공부하다) oznacza ‘uczyć się’:
 - a. *habsyoche*: *Dangsini gongbubasibsio*³¹ (당신이 공부하십시오)
 - b. *haoche*: *Dangsini gongbubao* (당신이 공부하오)
 - c. *hageche*: *Dangsini gongbuhage* (당신이 공부하계)
 - d. *haelache*: *Neoga gongbuhaela* (너가 공부해라)
 - e. *haeyoche*: *Dangsini gongbuhaeoyo* (당신이 공부해요)
 - f. *haeche*: *Neoga gongbuhae* (너가 공부해)

Tych sześć form ma zastosowanie także w innych trybach (tryb orzekający i pytający). Formy *ad* należą do stylu formalnego, formy *ef* należą do stylu nieformalnego:

- a. *Dangsini gongbu-basibsio* można rozumieć jako ‘proszę się uczyć’. *Habsyoche* jest najbardziej grzeczną i oficjalną formą. Można stosować ją wobec odbiorcy mającego wyższe stanowisko.
- b. *Dangsini gongbu-bao* można także tłumaczyć na język polski jako ‘proszę się uczyć’. To również jest grzeczna forma, ale stosuje się ją wobec odbiorcy, który ma niższe stanowisko. Jak pisze R. Huszcza, to: „Forma nienacechowana szczególnym odcieniem grzeczności reprezentująca jednak tzw. wysoki, nieco autorytarny styl wypowiedzi”³².
- c. *Dangsini gongbu-hage* można tłumaczyć na język polski jako ‘ucz się’. Tę formę stosuje się wobec odbiorcy, który ma niższe stanowisko. Forma jest agrzecznościowa, natomiast w tym przypadku nadawca sygnalizuje, że chociaż odbiorca ma niższe stanowisko, nadal okazuje mu minimalny szacunek. Z tego powodu w miejscu zaimka drugiej osoby pojawia się grzeczniejsza forma zaimka ‘ty’ – *dangsin* w miejsce agrzecznościowej formy *neo*.
- d. *Neoga gongbu-haela* oznacza także ‘ucz się’ w języku polskim i jest najmniej wyrażającą grzeczność formą w stylu formalnym. Tę formę stosuje się między przyjaciółmi albo w relacji rodzice – dziecko. W tym przypadku stosuje się agrzecznościowy zaimek drugoosobowy ‘ty’ – *neo*.
- e. *Dangsini gongbu-haeoyo* można znów tłumaczyć na język polski jako ‘proszę się uczyć’. Ta forma jest grzeczna, ale nie wyraża zbyt dużego dystansu. Ten rodzaj formy jest najpowszechniej stosowany we współczesnym społeczeństwie koreańskim. Pisze o niej R. Huszcza: „Forma mówiona, odczuwana jako grzeczna, ale mniej ceremonialna”³³.
- f. *Neoga gongbu-hae* można z kolei znów rozumieć jako ‘ucz się’ w języku polskim. Ta forma ma bardzo podobny charakter do *haelache*, natomiast wyraża minimalnie większy respekt niż *haelache*. Według R. Huszczy to: „Forma mówiona, potoczna i zarazem bardzo poufala”³⁴.

³¹ *Habsyo* (합쇼) to forma skrócona od *hasibsio* (하십시오).

³² R. Huszcza, *Honoryfikatywność. Gramatyka...*, s. 46.

³³ *Ibidem*, s. 46.

³⁴ *Ibidem*, s. 46.

Podsumowanie

Kiedy Koreańczyk buduje relacje z innymi ludźmi w koreańskiej kulturze, to zależnie od wieku i statusu rozmówców ma do wyboru cztery sposoby mówienia (wyrażenie grzecznej równej obcości, wyrażenie wywyższające odbiorcę, wyrażenie spoufalenia między sobą, wyrażenie unizające odbiorcę) i trzy rodzaje honoryfikatywności (podmiotową, dopełnieniową oraz ze względu na odbiorcę). Te trzy rodzaje honoryfikatywności głęboko wchodzą w interakcje i nie można ich rozdzielić. Z tego powodu honoryfikatywność koreańska jest dosyć skomplikowana nawet dla Koreańczyków. Wielu naukowców i badaczy stara się sklasyfikować pojęcie honoryfikatywności koreańskiej, jednak ciągle nie udało się wypracować wyraźnie określonego i powszechnie uznanego schematu, ponieważ zjawisko to ma cechy pluralistyczne i nieustająco zmienia się w miarę upływu czasu. Rozumienie sposobów okazywania szacunku poprzez język w polskiej kulturze z pewnością pomaga w przyswojeniu sobie zasad stosowanych w języku koreańskim. Mimo to nie zawsze dla Polaków zrozumiałe jest zachowanie językowe Koreańczyków uczących się języka polskiego. Grzeczność na sposób koreański nie zawsze jest w Polsce postrzegana jako odpowiednia, właściwa. Nie znając mentalności polskiego społeczeństwa i panujących w nim zachowań komunikacyjnych, trudno zrozumieć, dlaczego Polacy tak reagują na zachowanie Koreańczyków. Dlatego mam nadzieję, że powyższa analiza przyczyni się do lepszego zrozumienia zasad wyrażania szacunku w języku koreańskim, a także stanie się przyczynkiem do kolejnych poszukiwań i badań. W każdej kulturze funkcjonuje określony typ honoryfikatywności, charakterystyczny dla danego języka oraz społeczeństwa, dlatego właśnie w tej kwestii potrzebna jest znajomość dwóch kultur.

SUMMARY

AN ATTEMPT TO UNDERSTAND INTERPERSONAL RELATION AND TYPES OF HONORIFICATION IN SOUTH KOREA

In the first part of the article, the author attempts to understand interpersonal relation in South Korea. This chapter analyses the complexity of the interpersonal relation in Korea. The second chapter is about research types of Korean honorification. Korean honorification is divided into three (subject-honorific speech, object-honorific speech, hearer-honorific speech). In terms of Sociolinguistics, the article finds a way to understand honorification in the category of the Polish culture.